

## РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційну роботу Бачинської Юлії В'ячеславівни

на тему: «Механізми реалізації гендерної політики

режиму Ф. Франко», представлену на здобуття

наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю

032 «Історія та археологія»

**Актуальність теми дисертаційного дослідження.** Дисертаційне дослідження Юлії В'ячеславівни Бачинської присвячене аналізу механізмів реалізації гендерної політики режиму Франсіско Франко, що є вкрай актуальним у контексті сучасних досліджень авторитаризму та гендерної історії XX століття. Актуальність теми зумовлена кількома чинниками. По-перше, франкістський режим справив глибокий вплив на соціальну структуру Іспанії, формуючи упродовж десятиліть патріархальний порядок, у якому чітко окреслювались гендерні ролі. Дослідження механізмів реалізації такої політики дає змогу краще зрозуміти функціонування авторитарної держави, зокрема інструменти контролю над жіночою суб'єктністю, а також опір і трансформації, які виникали всередині цього процесу.

По-друге, попри наявність численних праць, присвячених окремим аспектам франкістської ідеології чи репресивної політики щодо жінок, комплексного дослідження саме механізмів реалізації гендерної політики як системи, досі бракує. Таким чином, дисертація заповнює важливу прогалину в історіографії.

По-третє, дослідження має міждисциплінарний характер і спирається на сучасні підходи гендерної історії та інституційного аналізу, що дозволяє авторці не лише реконструювати інструменти гендерного контролю режиму Ф. Франко, але й осмислити їх у політичному, культурному та соціальному контексті. Нарешті, результати дисертації мають значення для осмислення історичних витоків дискримінаційної політики та формування ефективних механізмів подолання наслідків гендерної нерівності в сучасному світі.

Отже, обрана тематика є актуальною як з наукової, так і з суспільно-політичної точки зору.

**Оцінка змісту дисертації та її основних положень.** Дисертаційне дослідження вирізняється послідовністю викладення матеріалу, логічною структурою та чітким виконанням поставлених наукових завдань. Проведено ґрунтовний аналіз стану наукової розробки теми, окреслено основні напрями її вивчення, здійснено всебічну характеристику джерельної бази. Авторка продемонструвала високий рівень опрацювання історичного матеріалу, здатність працювати з великим обсягом емпіричних даних, а також вміння ефективно застосовувати як загальнонаукові, так і спеціальні історичні методи дослідження. Робота базується на широкому корпусі джерел, які мають високу інформативність та дозволяють сформулювати обґрунтовані висновки. Достовірність отриманих результатів забезпечена критичним опрацюванням значного масиву історичної інформації та дотриманням принципів об'єктивності, науковості й історизму.

Структура дисертації є виваженою. Хронологічні та територіальні межі дослідження, так само як і його мета та завдання, чітко обґрунтовані та повністю відповідають заявленій проблематиці. Дисертація складається з чотирьох логічно структурованих розділів, у яких послідовно розкриваються теоретико-методологічні засади дослідження, проаналізовано ідеологічні, правові, організаційні, економічні, соціальні та інформаційні механізми реалізації гендерної політики режиму Ф. Франко. Структура роботи відповідає меті й завданням дослідження та забезпечує цілісне розкриття теми.

Історіографія проблеми механізмів реалізації гендерної політики режиму Франсіско Франко демонструє поступове становлення окремого напрямку досліджень у рамках студій авторитаризму, історії фемінізму, соціальних трансформацій в Іспанії XX століття. Авторка коректно відзначає, що ця тематика впродовж тривалого часу перебувала на периферії академічного зацікавлення й лише згодом була концептуалізована як багатовимірна проблема, дослідження якої потребує міждисциплінарного підходу.

До сильних сторін історіографічного огляду належить чітке виокремлення основних теоретичних підходів, серед яких: структуралістський (із залученням ідей Л. Альтюссера, М. Фуко, К. Леві-Строса, Г. Рубіна), феміністська критика (Дж. В. Скотта, Дж. М. Бенетта, Дж. Батлер), політико-правовий аналіз (Н. Фрейзера, К. Креншоу, С. Волбі) та культурно-антропологічний підхід (Ш. Ортнера, Дж. Моссе, Е. Ньютон). Така типологізація дозволяє побачити, як змінювались акценти в науковому розумінні гендерної політики франкізму, від аналізу інституцій та репресивних механізмів до широкого розгляду процесів символічного насильства та впливу пропагандистських дискурсів.

У підсумку, історіографічний аналіз у дисертації, що подана на рецензування справляє позитивне враження: він демонструє обізнаність авторки з ключовими науковими підходами, охоплює широкий теоретичний спектр і підтверджує міждисциплінарний характер теми. Це створює надійну базу для подальшого власного аналізу механізмів реалізації гендерної політики франкістського режиму.

Привертає увагу ретельно дібрана та обґрунтовано структурована джерельна база. Авторка виокремлює вісім основних груп джерел, серед яких провідне місце займають писемні та зображальні матеріали: законодавчі акти, обліково-статистичні документи, мемуарна література, ігрове кіно, меморати, графіка, публіцистика та періодика. Така класифікація свідчить про системний підхід до опрацювання джерел і дозволяє охопити як інституційний, так і культурно-соціальний виміри досліджуваної проблеми.

Особливу увагу дисертантка приділяє аналізу законодавчої документації, яка регламентувала інституційні основи та практики гендерної політики режиму Франко. Залучення матеріалів з таких авторитетних джерел, як *Boletín Oficial del Estado*, Національний історичний архів Іспанії та цифровий портал PARES, забезпечує високий рівень достовірності й репрезентативності. Державний офіційний вісник (BOE) виступає особливо цінним ресурсом для простеження еволюції нормативно-правової бази, відображаючи як стабільні, так і змінні складові ідеологічного курсу франкістського режиму щодо ролі жінки, родини та

традиційного соціального устрою. Вагомим компонентом джерельної бази дисертаційного дослідження стали мемуари. Значущим компонентом джерельної бази є обліково-статистичні джерела, зокрема матеріали щорічних «Національних статистичних збірників Іспанії», що видавалися Національним інститутом статистики. Ці документи дозволили авторці здійснити кількісний аналіз рівня доступу жінок до освіти, їхнього представництва в різних галузях економіки, розподілу за спеціальностями, а також динаміки змін у структурі освітніх і наукових інституцій у період режиму Франко. Такий тип джерел надає дослідженню емпіричну вагу, відкриваючи можливість співвіднести декларативні ідеологічні засади франкістської гендерної політики з реальними соціально-економічними тенденціями. Бачинська Ю. В. вдало інтегрує статистичні дані в аналітичний наратив, підкріплюючи якісні спостереження кількісними показниками, що підвищує достовірність та об'єктивність висновків. Варто також позитивно відзначити використання зображальних джерел, які вносять вагомий внесок у реконструкцію уявлень про соціальні ролі жінок і чоловіків у франкістській Іспанії. Авторка слушно акцентує на їх значенні як носіїв символічного змісту й ідеологічного коду, що транслювався через масову культуру. У дисертації проаналізовано дві основні групи таких джерел: ігрові фільми та графічні матеріали. Загалом джерельна база є не лише кількісно достатньою, але й якісно репрезентативною. Її багатокomпонентність дозволяє комплексно реконструювати механізми впровадження гендерної політики. Це свідчить про високий рівень підготовки дослідження, відповідність його методології сучасним стандартам науки.

Наукова новизна дослідження полягає у комплексному міждисциплінарному аналізі механізмів реалізації гендерної політики режиму Ф. Франко. Авторка системно дослідила політичні, правові, економічні, соціальні та інформаційні інструменти, спрямовані на утвердження патріархальної моделі, простежила їх еволюцію та трансформацію. Встановлено взаємозв'язок між авторитарною ідеологією та гендерною політикою як засобом соціального контролю. Запропоновано оригінальне бачення ролі гендерних норм у легітимації

франкістської влади. Теоретико-методологічна база побудована на міждисциплінарному підході, що поєднує методи історії, політології, соціології, біології та психології, що забезпечує комплексний аналіз теми.

З огляду на викладене, слід підкреслити, що дисертація є високопрофесійним дослідженням із чітко сформульованою метою, сучасною методологією, глибоким аналізом джерел і оригінальними висновками. Робота відкриває нові перспективи для подальших студій у сфері історії авторитаризму, гендерної політики та політичної культури XX століття.

Матеріали дослідження отримали належну апробацію, що підтверджується публікаціями Бачинської Юлії В'ячеславівни, а також її виступами на всеукраїнських (Вінниця, Запоріжжя, Київ) та міжнародних (Торонто, Білефельд тощо) наукових конференціях.

Позитивно оцінюючи наукову працю, необхідно відзначити, що окремі положення роботи мають дискусійний характер та потребують уточнень або додаткової аргументації:

1. Варто відзначити, що хоча авторка детально окреслює провідні інтелектуальні впливи й методологічні школи, історіографічний огляд міг би бути збагачений прикладами конкретних досліджень, присвячених безпосередньо Іспанії часів Франко, зокрема роботами іспанських або латиноамериканських істориків, які працювали з емпіричними джерелами.

2. У деяких розділах дисертаційного дослідження спостерігається дисбаланс між описовістю та аналітичністю, особливо у викладі соціальних механізмів реалізації гендерної політики режиму Ф. Франко. Наприклад, у фрагментах на С. 175-178, де авторка детально описує роль таких інституцій, як «Жіноча секція» чи організації ФЕТ і ХОНС, увага зосереджується переважно на їхній діяльності та формальних функціях. Робота значно виграла від осмислення впливу цих структур. Подібний описовий підхід можна зустріти і в частині, присвяченій гендерно сегрегованій системі освіти (див. С. 133-135), де бракує критичного аналізу механізмів впливу освітнього дискурсу на підтримку патріархального порядку.

3. У роботі потребує уточнення межа між ідеологічними засадами франкістського режиму та реальними соціальними практиками, оскільки в окремих випадках спостерігається їх ототожнення. Авторка нерідко репрезентує ідеологічні настанови режиму як безпосередньо реалізовані в повсякденному житті, що знижує аналітичну точність дослідження. Натомість у сучасному науковому дискурсі принципово важливим є виокремлення рівня політичної декларації (програмні документи, нормативні акти, публічні виступи) та рівня практичного впровадження, який включає в себе широкий спектр адаптаційних практик, і навіть опору з боку суспільства. Зокрема, попри формалізований контроль над трудовою зайнятістю жінок і системою освіти, на практиці траплялися випадки, коли жінки долали встановлені бар'єри, реалізуючи себе поза межами офіційно схвалених моделей поведінки. Така розбіжність між декларованим і реалізованим потребує спеціального аналізу. Доцільно було б чіткіше розмежувати ідеологічний дискурс франкістського режиму та механізми його втілення, від цього дослідження тільки б виграло.

В цілому, дисертаційна робота Бачинської Юлії В'ячеславівни на тему: «Механізми реалізації гендерної політики режиму Ф. Франко» є завершеною науковою працею. Вона відповідає вимогам пунктів 6, 7, 8, 9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами внесеними згідно з Постановою Кабінету Міністрів України № 341 від 21.03.2022 р.), а її авторка Бачинська Юлія В'ячеславівна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії зі спеціальності 032 Історія та археологія.

Рецензент:

кандидат історичних наук, доцент, декан історії та міжнародних відносин  
Запорізького національного університету

Ольга МАКЛЮК